

Problems and trends in the development of the Bulgarian village

Aleksandar Davchev

University of agribusiness and rural development, Bulgaria

Abstract: The Bulgarian village has been and always will be a building element in our social-household and economic relations. Despite of the number of problems and weaknesses that go hand in hand with its existence, it is still a living organism which, however, must be treated with more and more care. Undoubtedly, the migration processes, usually expressed in the young people outflow, outlines its modern look and categorize it as not a preferred place for living. The main weaknesses identified as a motive are the lack of opportunities for active social life, complications or lack of access to job vacancies, low income, poor infrastructure, etc. - all categories on which the individual can not influence or radically change. There is a spiraling downward development, where cause-and-effect relationships should be sought precisely in the outflow of people on the one hand and not the possibility of business activity as a function of it on the other. While there are many examples of successful people connected with the Bulgarian village, they are not mass, but rather isolated or specific cases. Undoubtedly, without active, adequate and rapid external interference, these processes will continue and problems will deepen.

Keywords: village, demographic predictions, depopulation, opportunities.

Съвременни проблеми и тенденции в развитието на българското село

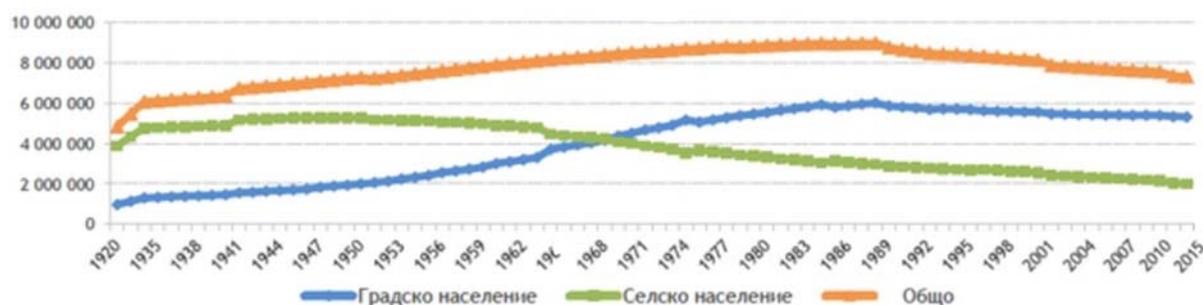
Александър Давчев

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: Българското село винаги е било, е и ще бъде градивна единица в нашите социално-битови и икономически взаимоотношения. Въпреки редицата проблеми и слабости, които вървят ръка за ръка с неговото съществуване, то все още е жив организъм, към който обаче трябва да се отнасяме с все повече грижа. Безспорно миграционните процеси, обикновено изразяващи се в отлив на млади хора, очертават съвременния му облик и го категоризират като непредпочитано място за живеене. Основните слабости, посочвани като мотив, са липсата на възможности за активен социален живот, усложнения или липсващ достъп до свободни работни позиции, ниски доходи, лоша инфраструктура и т.н. – все категории, върху които определен индивид не може да повлияе или коренно да промени. Получава се едно спираловидно низходящо развитие, при което причинно–следствените връзки би следвало да се търсят именно в неспирация отлив на хора, от една страна, и невъзможността за бизнес активност като функция от това, от друга. Въпреки че съществуват редица примери за успели хора, свързани с българското село, то те не са масови, а по-скоро изолирани или специфични случаи. Без активна, адекватна и бърза намеса тези процеси ще продължат, а проблемите ще се задълбочават.

Ключови думи: село, демографски прогнози, обезлюдяване, възможности.

Демографските прогнози определят като стабилна ситуацията единствено в селата, които са разположени в пределна близост до голям град, като колкото по-силно икономически е развит той, то толкова по-неерозирала е картината. На база на проведено проучване от „United Nations Population Fund” - Фонд на ООН за населението, отразено в техен годишен доклад за състоянието на населението в България се предполага, че до 2050-та година, селското население в страната ще намалее от 1,8 милиона на 800 хиляди, в следствие на което, делът му ще спадне до около 14 процента, от 24 към момента. Отново там се изказва мнението, че процесът по обезлюдяване е с начален период, който те фиксират през 50-те години на миналия век, когато колективизацията влошава живота на българското село дотолкова, че жителите му да започнат да търсят алтернатива с поглед към града и ще доведе до това, че до около 2050-та година, броят на селата ще се редуцира от 5047¹ (в момента) до под 2500². Графично ситуацията може да бъде представена така:

Фиг. 1. Динамика на населението по тип населено място

*Данните са взети от анализ, изготвен от маркетингова агенция Ноема³

Основният извод, който се очертава е, че населението в селските райони намалява най-бързо в сравнение с общия брой и това в градовете.

Като проблем се оформя и тенденцията със застаряване на населението, което в определени случаи стига такива нива, че практически естественото възпроизводство става невъзможно. Не случайно в обзорен материал публикуван в Дойче Веле, авторът му определя ситуацията така: „Бягството на младите към градовете постепенно превръща селата в един вид „старчески домове" за възрастните поколения”⁴.

За съжаление, различията в качеството на живот се задълбочават и от увеличаващата се разлика в доходите на населението. В доклад, публикуван на официалната страница на ЕС, изготвен от „Център за либерални стратегии” по повод 10 годишнината от членството ни в съюза, са посочени данни, които разкриват трайната тенденция в намаляването на доходите на селското население, като за последното десетилетие те са спаднали от 70% от тези в градовете на около 53%. В сравнителен план е посочено, че средностатистическият селски жител в ЕС получава около 80% от доходите на градските жители⁵.

Въпрос на време е да разберем, дали тези стряскащи прогнози за гибелта на българското село ще се сбъднат, но категорично те биха могли да послужат като своеобразна аларма, която да ни провокира към намеса с оглед подобряване на ситуацията. В това отношение силно показателен е изготвеният от НОЕМА⁶ анализ на действителната ситуация, която се оказва следната:

¹ По данни на НСИ

² www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/FINAL_Bulgaria

³ Материалът е публикуван на www.fermer.bg – посетен на 10.10.2018

⁴ www.dw.com/bg/

⁵ www.europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/bulgaria_bg

⁶ <http://www.noema.bg/reports/>

На фигура 2 е представен броят на селата по области:

Фиг. 2. Брой на селата по области в България⁷

В аналитичната част на цитираното изследване се посочва, че разпределението е силно неравномерно, като по-голямата част от тях са локализирани в планински и високопланински райони. Навлизайки по-дълбоко в генезиса им, изследвайки облика на тези населени места, се оказва, че в не малка част от случаите те исторически не са били обитавани от твърде голямо количество хора. По-скоро се касае за разположени на малка дистанция от основно село махали, в които са локализирани стопански постройки, позволяващи по-сигурното преместване на стадата през периодите на открита паша. Обикновено са наброявали между 50 и 100 човека, а в следствие на коренните преобразувания, свързани с облика на селското стопанство, във времето са започнали да губят част от своята функционалност. Така постепенно обезлюдяването, в тези специфични по своето предназначение селища, е започнало да се превръща в необратим процес. Посочени в изследването са и някои факти, които подкрепят тази теза, като например: Общо 181 села в страната нямат население или около 4%; Най-много села без нито един жител има в област Габрово (69 от 351 села), което се равнява на около 20% от селата в областта; в 576 села живеят по-малко от 10 човека, те съставляват 11% от всички села; 1808 са селата в България с население под 100 души – 36% от всички села; най-много от тях (300) са в област Габрово. Като специфична особеност е отчетено, че проблемите в локализациите с предимно компактно етническо население, въпреки че част от тях също попадат в планински райони, от гледна точка на възрастовата структура са минимални, а те покриват не малка част от страната - около 30-35% от общия брой на селата в България⁸.

Други две основни насоки са свързани с: приобщаването на част от селата като квартали с оглед разширяване на възможностите за усвояване на терени трансформирайки ги за жилищни нужди, като едни от най-показателните примери са „изчезването” на селата около София, Бургас, Варна и пр., както и смяната на статута на селището и прерастването му в град, поради повишаване на броя на населението в тях достигайки минималната, заложена в закона

⁷ Пак там

⁸ Използвани са данни, представени в Национално представително изследване на НОЕМА, 2012 г.

граница, след което това може да стане факт. За последните двадесет години такива случаи са над 15, а общият брой жители обхванати от тези процеси е над 50 хил. Така фактически от гледище на статистиката попадат в друга категория, което реално изкривява данните.

В крайна сметка се прокрадва идеята, че именно пък тези „изоставени” селища пък биха представлявали интерес за мнозина от гледна точка на трансформирането им в зони за отдих, в качеството им на рекреационни жилища или по-популярно формулирано - вили.

Ако се постави въпросът, дали и до колко активни и адекватни са действията на държавата за подобряване на ситуацията и кога те ще окажат своето положително въздействие, то една гражданска инициатива, която набира все по-голяма популярност, може да се окаже един от успешните пътища за решаване на проблема.

Все по-значими са успехите на авторите и организаторите на т.нар „Национална инициатива за възраждане на българските села”, които утвърждават един качествено нов способ на взаимодействие и управление или т.нар. „Споделено стопанисване на селски имот”. По данни на организаторите това е ”дейност в помощ на българското село с основна цел съхраняване на селските къщи, базирана на следната взаимовръзка - едната страна има имот, който е запустял и/или не се обгрижва постоянно, а другата страна има достатъчна финансова възможност, лична отговорност и желание да се грижи за къща на село при определени условия и за предварително договорен период от време”⁹.

По данни на неправителствената организация, която организира и поддържа он-лайн платформата за комуникация и база данни за период от три години се е стигнало до над 100 положителни взаимодействия¹⁰. Отчита се, че интересът се повишава, а мнителността отстъпва на конкретни действия. Днес, вече се е сформирало, своеобразно общество, което популяризира идеята и се стреми към привличане на все повече участници в начинанието, което от дистанцията на времето се е оказало възможно.

Ясно е, че не може тази добра идея да се натоваарва с прекомерни очаквания, но не може да не се отчете, че това е действие в правилната посока. Този механизъм се оказва работещ и добре посрещнат от заинтересуваните страни, като възможността за надграждане е реална. За едните това се явява надежда, че не всичко е загубено, а за другите алтернативен изход от трудно положение и въпреки ограничената му възможност за влияние, не е за подценяване фактът, че тя буди реален интерес.

Би могло да се мисли, че е целесъобразно тази добра практика да търси развитие и държавна подкрепа, не само в аспект на популяризирането ѝ, а и в утвърждаването ѝ като устойчив модел, който би могъл да повлияе положително върху част от проблемите на българското село.

Използвана литература:

1. www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/FINAL_Bulgaria
2. Материалът е публикуван на www.fermer.bg – посетен на 10.10.2018
3. www.dw.com/bg/
4. www.europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/bulgaria_bg
5. <http://www.noema.bg/reports/>
6. Национално представително изследване на НОЕМА, 2012 г.
7. www.beznaem.com/

⁹ <https://beznaem.com/>

¹⁰ По данни на организаторите на “Имот под наем БЕЗ наем”